HAAVANPUNIKKITATTI

Kira Kalliomaa, Pinja Kalliomaa, Essi Kronqvist,
Käsityöopettajan koulutus,
Helsingin yliopisto

Haavanpunikkitatti (*Leccinum Aurantiacum)*

Punikkitatti on sienilaji, johon kuuluu useita toisiaan muistuttavia sieniä. Siihen kuuluvia lajeja ovat männyn-, haavan- tammen- ja koivunpunikkitatit. Kukin laji elää nimensä mukaisesti oman puulajinsa seurana. Punikkitatin nimi tulee sen lakin kellan- tai ruskeanpunaisesta lakin pintakelmusta. Niiden jalka puolestaan on nukkatupsuinen. Leikkauspinnoilla punikkitattien pinnan mallo tummuu, mikä on täysin normaalia ja vaaratonta.

Tatit voivat kasvaa hyvinkin kookkaaksi ja lakin halkaisija voi olla jopa 25 senttiä. Punikkitatteja esiintyy yleisesti ympäri Suomea. Punikkitatit ovat hyviä ruokasieniä, mutta vaativat kunnon kypsennystä ennen syöntiä. Satokausi on heinäkuusta syyskuuhun.

Kuva:Martijn Flickr

Tavoite

- Vuosisata metsässä – koulukiertue toteutetaan Suomen satavuotisjuhlavuoden kunniaksi WWF:n toimesta
- Kiertueella tutustutaan metsien monimuotoisuudelle tärkeisiin lahopuihin sekä niiden kiehtovaan eliömaailmaan. Kiertueen kautta oppilaat pääsevät motivoivan ja luovan yhteisöllisen tekemisen myötä osallistumaan suomalaisille tärkeän metsäluonnon monimuotoisuuden edistämiseen.
- Haavanpunikkitatti –projekti etenee perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden käsityön opetuksen 3.-6.-vuosiluokkien sisältöalueiden mukaisesti. Pyrkimyksenä on tuottaa oppilaille kokonaisen käsityön kokemus.
- Projektissa on kiinnitetty huomiota opetuksen eriyttämisen mahdollisuuksiin sekä sen integroimiseen useisiin oppiaineisiin.

S1 Ideointi

”Suunnittelussa perehdytään erilaisiin lähtökohtiin ja hyödynnetään omia moniaistisia kokemuksia ja elämyksiä sekä havainnoidaan ja analysoidaan esineitä, rakennettua ja luonnon ympäristöä uusien ideoiden kehittämiseksi. Käsityössä yhdistetään värejä, kuviota, erilaisia pintoja, tyylejä ja muotoja. Sovelletaan materiaalien lujuus- ja taipumisominaisuuksia. Tutkitaan rakenteidensyntymistä ja energian käyttöä.” (POPS, 2014)

- Metsäretki luontoon
  - Miltä metsässä tuoksuu?
  - Millainen Haavanpunikkitatti on? Minkä muotoinen tatti on? Minkä värinen tatti on?
  - Mitä ääniä kuulit?
  - Miltä Haapapuun tai haavanpunikkitatin pinta tuntuu?
  - Mitä uutta opit Haavasta?
  - Havainnoinnin päätteeksi voidaan
    - tuottaa metsässä luonnonmateriaaleista (esim. kivet, lehdet, risut) tattien muotokieltä
    - leikkiä puuhippaa (vieressä linkki Ympäristökasvatuksen ikivihreä toimintamalli –sivustolle)
- Haavanpunikkitattien tutkiminen eri lähteistä

S2 Suunnittelu

”Laaditaan omalle tuotteelle tai teokselle ja työskentelylle suunnitelma ja kehitetään sitä tarvittaessa. Kokeillaan erilaisia materiaaleja ja työskentelytekniikoita ideoiden kehittämiseksi tuotteeksi tai teokseksi. Harjoitellaan suunnitelman dokumentointia sanallisesti ja/tai visuaalisesti sekä numeerisesti käyttäen esimerkiksi mittoja, määriä ja mittakaavoja.” (POPS, 2014)

- Oman haavanpunikkitatin suunnittelua piirtäen, maalaten tai metsäretkeltä kerätyillä luonnonmateriaaleilla sommitellen
  - korostetaan luovuutta tatin värityksessä ja koristelussa, muotokieli aidoista haavanpunikkitateista
- Voidaan myös koota materiaalikollaasi suunnitelmasta ja työssä mahdollisesti käytettävistä materiaaleista joko yksilötyönä tai ryhmässä.

S3 Kokeilu

”Tutkitaan materiaalien ominaisuuksia sekä käsityön tekemisessä tarvittavien tavallisimpien koneiden ja laitteiden toimintaperiaatteita. Sovelletaan näin hankittua tietoa omassa työssä. Kokeillaan monipuolisesti erilaisia materiaaleja kuten erilaisia puulajeja, metalleja, muoveja, kuituja, lankoja, kankaita ja kierrätysmateriaaleja. Harjoitellaan ohjelmoimalla aikaan saatuja toimintoja, joista esimerkkinä robotiikka ja automaatio. Kokeilujen pohjalta tuotetta tai teosta kehitetään vielä eteenpäin.” (POPS, 2014)

- Opettaja arvioi oman ryhmänsä taitotason ja valitsee sopivimman toteutustavan sekä tekee siihen liittyviä tarpeellisia kokeiluja.
- Neulahuovutus
  - Harjoitellaan neulahuovutusneulan oikeaoppista ja turvallista käyttöä.
  - Harjoitellaan/kerrataan villan kerrostaminen oikein, jotta tuote huopuu
  - Neulahuovutetaan pieniä kokeiluja vaahtomuovipalan päälle
- Virkkaus
  - Harjoitellaan/kerrataan erilaisia koululta löytyviä lankoja käyttäen virkkauksessa hyödynnettäviä eri silmukoita (aloitus-, ketju-, kiinteäsilmukka ja silmukoiden lisääminen sekä vähentäminen)
- Ompelu
  - Harjoitellaan/kerrataan ompelukoneen käyttöä sekä erilaisia saumoja ja kaavojen hyödyntämistä
  - Tehdään pieniä kokeiluja erilaisten kankaiden yhdistämisestä toisiinsa
- Puun työstäminen
  - Kerrataan erilaisia puuntyöstämisen tapoja kuten sahaamista, vuolemista, hiomista ja ohjataan sorvauksessa

S4 Tekeminen

”Valmistetaan erilaisia yksilöllisiä ja /tai yhteisöllisiä tuotteita ja teoksia, joiden toteuttamiseen käytetään monenlaisia käsityössä tarvittavia valmistustekniikoita, työvälineitä, koneita ja laitteita. Työskennellään itse tehdyn suunnitelman ohjaamana.” (POPS, 2014)

Neulahuovutettu tatti / yhteisöllinen taideteos ”Tattimetsä” (1.-2lk, 3-6.lk)

- Tarvikkeet:
  - huovutusvillaa, neulahuovutusneuloja, pesusieniä/vaahtomuovia, huovutusalusta, styrox-alusta työn kokoamiseen
- Anna tilaa oppilaan luovuudelle (Haavanpunikkitatin muodot ja värit saavat elää)
- Kerrataan turvallisuusohjeet työvälineiden käyttöön.
- Leikkaa vaahtomuovista tatin runko ja hattu
- Hae valitsemasi huovutusvillat ja huovutusalusta sekä neula. Aseta villat kerroksittain vaahtomuovin päälle villan suuntaa vuorotellen. Pistele neulalla huovutusvilla vaahtomuoviin suorin, terävin liikkein. Yhdistä hattu ja runko toisiinsa pienellä määrällä villaa.

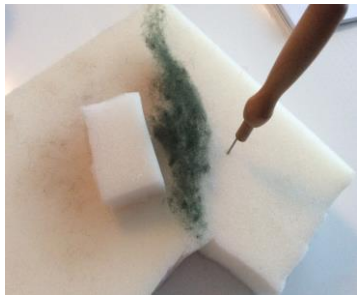
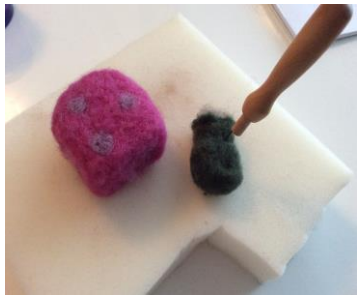
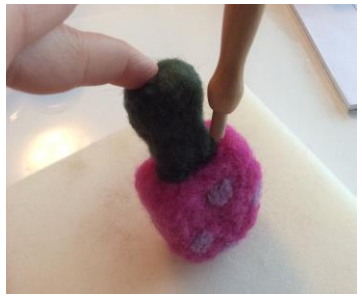

Virkattu tatti / yhteisöllinen taideteos ”Tattimetsä” (6.-9.lk)

- Tarvikkeet:
  - puuvillalankaa tai koululta löytyviä lankoja (tässä voi hyödyntää lankoja ja langanpätkiä, jotka ovat jääneet yli jostain edellisestä projektista)
  - virkkuukoukku
  - vanua täytteeksi
  - parsinneula
- Esimerkkiohje tatin virkkaamiseen löytyy QR-koodin takaa

Ommeltu tatti / yhteisöllinen taideteos ”Tattimetsä” (7.-9.lk)

- Tarvikkeet:
  - Eri värisiä kangastilkkuja ja ompelulankoja
  - Ompeluneula ja ompelukone
  - Puun oksia tai puista paksuhkoa rimaa
  - Täytteeksi vanua
- Ommeltuja tatteja tehdessä luovuus saa tulla esiin ja tatteja voi tehdä useilla eri tavoilla yhdistämällä erilaisia menetelmiä.
- Puuta työstäessä on tärkeää käydä turvallisuus ohjeet ennen työskentelyn aloittamista
- Kaavoista ommeltuihin tatteihin oppilaat voivat tehdä omat, hauskankin muotoiset kaavansa, joiden mukaan kankaasta leikataan kaksi palaa ja ommellaan oikeat puolet vastakkain yhteen
- Tattien lakit voi tehdä yhdistelemällä useita erilaisia kankaita ympyrän muotoiseksi kokonaisuudeksi, joka yhdistetään lakin pohjakankaaseen. Erikseen ommellun lakin voi yhdistää jalkaan käsin ompelemalla tai liimaamalla
- Tattien jalat voi tehdä myös puusta. Materiaaliksi sopii paksuhkot oksat tai valmiit rimat, joita voi muokata sopivamman näköisiksi vuolemalla, hiomalla ja sorvaamalla. Taitavimmat voivat tehdä myös lakkeja puusta. Lopuksi osat voi halutessaan maalata tai päällystää kankaalla.

Yhteisöllisen tattimetsän rakentaminen

- Töiden valmistuttua oppilaat voivat alkaa maalata yhteisöllisen tattimetsän pohjalevyä. Pohjalevynä voidaan hyödyntää mm. styroxia, uretaanilevyä, kanaverkon päälle pingotettua kangasta tai paksua huopaa. Tatit kiinnitetään pohjalevyyn nuppineuloin. Pohjalevyyn on mahdollista kiinnittää tattien lisäksi esimerkiksi huovutusvillaa, helmiä ja luonnonmateriaaleja.
- Näyttelyn jälkeen tateista on mahdollista valmistaa esimerkiksi reppumaskotteja tai avaimenperiä. Virkattuja tatteja voidaan käyttää myös neulatyynyinä.

Projektin kesto

- Projektin kesto on varioitavissa. Neulahuovutukseen alakoulussa on hyvä varata ainakin kaksoistunti. Virkattu tatti vie aikaa arviolta 2-3 kaksoistuntia, riippuen oppilaiden taitotasosta. Kaavoista ommellun tatin nopeimmat valmistavat tunnissa, mutta useammasta kankaasta tehtyihin ja puujalkaisiin tatteihin kannattaa varata kaksoistunnit.

Tuotteen hinta-arvio

- Työtä suunniteltaessa lähtökohtana oli, että mahdollisimman paljon materiaalista löytyisi kouluilta. Luultavasti muut materiaalit kouluilta löytyvät, mutta styrox-levyä sekä pesusieniä/vaahtomuovia joudutaan hankkimaan. Yhdestä pesusienestä riittää arviolta noin neljälle oppilaalle tatin pohjamateriaaliksi.

S5 Soveltaminen

”Työskennellessä opitaan käyttämään alan peruskäsitteistöä ja tutustutaan turvallisiin materiaaleihin ja työtapoihin. Perehdytään laadukkaan tuotteen ominaisuuksiin ja turvalliseen työskentelykulttuuriin.” (POPS, 2014)

- Projekti on mahdollista integroida useaan oppiaineeseen. Tattimetsä inspiroi oppilaita mm.
  - luovaan kirjoittamiseen (sadut asukkaista)
  - musiikin luomiseen (tattimetsän äänimaisema)
  - toiminnalliseen matematiikkaan (tattilaskut, vertailu)
- Jatkotyöstönä tattimetsään voidaan tehdä oman haavanpunikkitatin asukas
- Uuden opetussuunnitelman (POPS, 2014) mukaisesti, työskentelyssä hyödynnetään koodausta QR-koodien muodossa. Oppilaiden kirjoittamia tarinoita tattimetsästä ja sen asukkaista sekä metsän inspiroimaa äänitettyä musiikkia on mahdollista muuttaa QR-koodiksi.
- Edellisessä diassa kuva opiskelijoiden tuottamasta tattimetsästä, jonka siimeksestä löytyy oheinen runo esimerkkinä QR-koodista.

Tatteja, matteja, hattivatteja
haperoita, höperöitä ja muuten vaan löperöitä
metsästä löytyy, kun etsit vaan.
Vahveroita, nuljaskoita isoja ja pieniä,
siinä on sinulle hienoja sieniä.
Haistele, maistele, poimi ja nauti,
metsässä tulee keräystauti.
Siihen on lääke: sieniä monta
niin se vain on - uskomatonta!
-Tuntematon

S6 Dokumentointi ja arviointi

”Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään osana ideointia, suunnittelua ja dokumentointia. Tehdään käsityöprosessin itse- ja vertaisarviointia prosessin edetessä. Opetellaan antamaan yksilö- ja ryhmäpalautetta.” (POPS, 2014)

- Työskentelyä on mahdollista valokuvata ja työvaiheita voidaan kirjata ylös
- Dokumentoinnista voidaan koota e-portfolio
- Oppilaita ohjataan niin yksilöinä kuin ryhmänä havainnoimaan oppimistaan ja sen edistymistä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä.
- Vertaisarviointi voisi kulkea läpi projektin eri sisältöalueiden työskentelyä arvioivana työkaluna.
- Vertaispalautteen antamista tulee opettaa, harjoitella ja ohjata. Oppilaita ohjataan antamaan myönteistä sekä rakentavaa palautetta kaverille.
- Vertaisarviointi voidaan toteuttaa esim.
  - Sähköinen lomake: itsearvioinnin lisäksi lomakkeella annettava palaute kaverin työstä.
  - Nimettömänä tai omalla nimellä annettu positiivinen palaute kaverin työstä (voi sisältää myös kehitettäviä kohtia)
  - Vertaispalaute luokkatovereilta sanallisesti keskellä prosessia
  - Snowball; yhteinen tuotos kasvattaen osaamista; mitä kukin on osannut, mitä minä voin tästä oppia
  - Jakson lopussa tarkastellaan töitä keskustellen “mitä hyvää, mitä parannettavaa”